

A sikeres EU-tagság integrációs (belső) tényezői

***Külföldi tőkeberuházások az EU-ból és az EU-n kívülről,
a magyar tőke külső mozgástere***

Vitaanyag

2007. január

A magyar társadalmi-gazdasági átalakulás 1990-2004. éveket felölelő első periódusa az EU csatlakozással lezárult. A 2004-2006. évek a közösségi beilleszkedés jegyében zajlottak (lásd: szabályozási keretek, intézményi rendszer, egyeztetési mechanizmus, egyebek), s az előttünk álló 2007-2013. évek pedig egy új típusú növekedési pálya esélyét kínálják az ország számára. Kutatásunk a versenyszektor 2000-2005. évi jellemzőit vizsgálja, megkülönböztetett figyelmet fordítva a gazdasági szerkezet változására, s ezen belül a külföldi befektetéseknek (FDI) a magyar gazdaság új növekedési pályára állításában játszott szerepére. Kutatásunk főbb megállapításait az alábbiakban összegezzük.

I. Helyzetelemezés

1.) A hazai vállalkozások „demográfiai” jellemzői a rendszerváltoztatás óta eltelt majd másfél évtizedben **gazdaságtörténeti jelentőségű** átalakulást mutatnak:

- többszörösére nőtt a **vállalkozások száma** (360 ezerrel szemben 1 millió 200 ezer piaci szereplő, s ezen belül 310 ezer a társas formában működő vállalkozás),
- gyökeresen átalakultak a **tulajdoni jellemzők**, s a többségi közösségi tulajdonnal szemben új tulajdonosi csoportok jelentek meg (külföldi befektetők, szélesedő magántulajdonlás, vállalkozások befektetett pénzügyi eszközeinek gyarapodása következtében a társasági tulajdonlás),
- a társasági törvény hatályba lépésével színesedtek a **gazdálkodási formák** (Rt, Kft, Bt),
- a nagyvállalkozások kényszerpályás átalakulása, a külföldi befektetők zöld mezős beruházásai, illetve az előzmény nélküli hazai vállalkozásalapítások következtében módosult a **piaci szereplők vállalkozási méret szerinti megoszlása** (egyik véglet a vállalkozások töredék számát kitevő, ám a hazai hozzáadott-érték 56,7%-át biztosító nagyvállalkozások; másik véglet a vállalkozások 98%-át elérő, ám a hozzáadott-érték előállításában mindössze 26,7%-át képviselő mikro- és kisvállalkozások);
- a gazdasági átalakulás gyökeresen módosította a piaci szereplők számának és teljesítményeinek **területi jellemzőit**, amelynek eredményeként erőteljes térbeli koncentráció érvényesül, illetve előzőek következtében összefüggő térségek vesztették el gazdasági bázisukat.

A hazai gazdaságban végbemenő változások nem ismeretlenek az előttünk járó országok életében, ám míg ott az átalakulás hosszabb idő alatt és egy szerves fejlődés keretében zajlott, addig a **hazai változások rövid idő alatt mentek végbe, s lényegében egy koraszülött piacgazdaságot eredményeztek**. Ennek lényege, hogy kialakultak ugyan a piacgazdaság intézményi feltételei, a közvetlen irányítás helyét a közvetett szabályzás vette át, ám a gazdasági szereplők helyzete meglehetősen differenciált, s a hazai vállalkozások többségének „verseny-érettsége” még csak kezdetleges.

2.) A World Investment Report 2006 (United Nations) kiadvány adatai szerint a **Magyarországon befektetett külföldi működő tőke állománya** – a visszaforgatott eredménnyel együtt – a **2005. év végén 61,2 milliárd US \$** (cca 47,5 milliárd €)

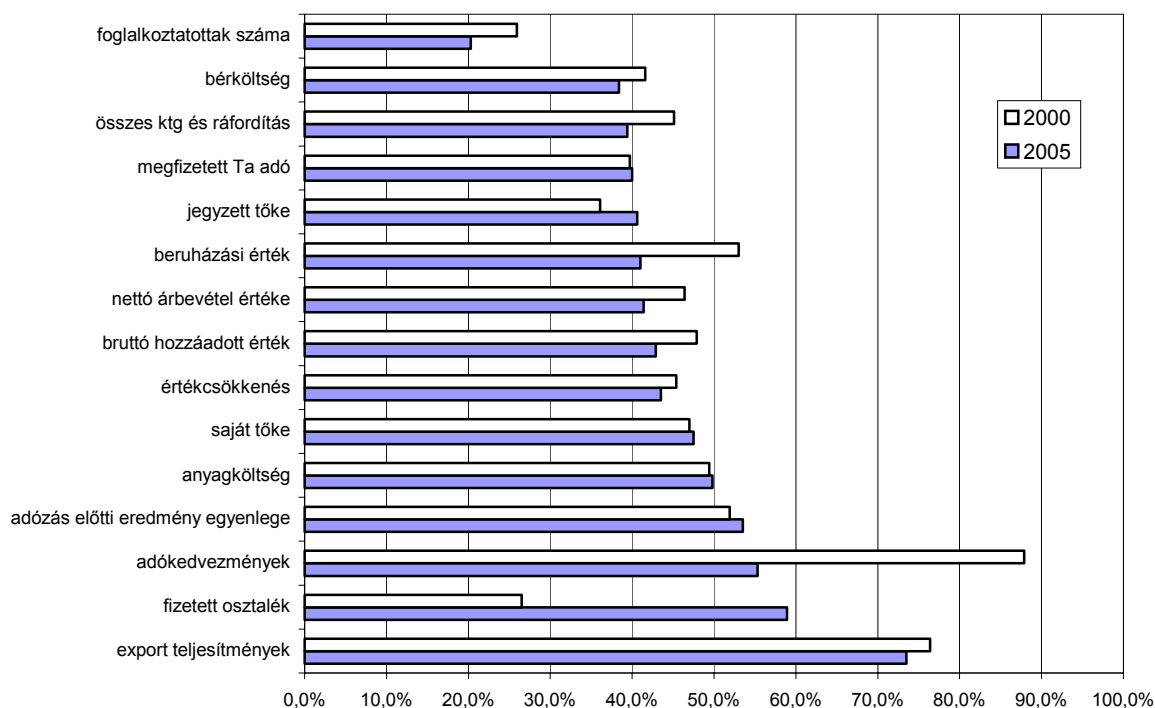
értéknek felel meg. A társas vállalkozások éves pénzügyi beszámolóí, illetve az APEH-SZTADI 2006. évi gyorsjelentése alapján a Magyarországon működő kizárólagos és többségi külföldi tulajdonba tartozó vállalkozások *saját tőkéje* (jegyzett tőke, valamint a működési eredmény visszaforgatott értéke) 10 950 milliárd forint értéket mutat, amelyből 3 334 milliárd forint a *jegyzett tőke* értéke. Az adatokból két következtetés adódik: egyfelől a magyarországi külföldi tőkebefektetések értéke csak részben eredményezett valóságos működőtőke gyarapodást (lásd: privatizációs program keretében végbement tulajdonjog szerzés); másfelől a külföldi érdekeltségű vállalkozások a működési eredmény jelentős részét „visszatartották” a vállalkozásban, s ebből származik a saját tőke dinamikus gyarapodása.

- 3.) A Magyarországra érkező külföldi működőtőke éves értéke komoly ingadozást mutat (kiugróan magas volt az 1995. év és a 2005. év, s figyelemre méltóan alacsony volt az 1994. év és az 1999. év). Az értékbeni ingadozások mellett figyelmet érdemlő a külföldi tőke jellegének (felhasználásának) időbeli módosulása is. Míg a kilencvenes évtized első felében érkező tőke majd háromnegyede „csak” *tulajdonszerzést szolgált*, addig az évtized második felében már 50:50 százalékos megoszlást mutatott a privatizációs programokkal összefüggő tulajdonszerzés, valamint az ún. *zöld mezős beruházások*, amelyek valódi kapacitásbővítést eredményeztek. Az ezredfordulótól kezdődően ismét új jelenség figyelhető meg, s ennek lényege a *javuló működési eredmény vállalkozási célú visszaforgatása*.

A működési eredményből történő visszaforgatás felerősödése *kényszerítően hatott a statisztikai számbavétel módszertanának változására is*. Ennek lényege, hogy a visszaforgatott jövedelmeket – nemzetközi gyakorlathoz igazodóan – egyidejűleg kell elszámolni jövedelemkiáramlásként, valamint működőtőke beáramlásként. Ez a módszer egyfelől biztosítja a nemzetközi összehasonlítás lehetőségét, másfelől viszont a gazdasági folyamatokról (befektetések értéke, tulajdoni arányok módosulása, egyebek) valóságos képet ad.

- 4.) A Magyarországra érkező külföldi működőtőke befektetések értékéről és a befektetések származási ország szerinti megoszlásáról az MNB, illetve a KSH rendelkezik adatokkal, s ez utóbbira épül lényegében az EUROSTAT adatszolgáltatása is. E dokumentumok szerint az 1990-2005 közötti *befektetések 78,2 százaléka érkezett az EU-15 országokból* (ezen belül Németország, Hollandia, Ausztria, valamint Franciaország tartoznak a legjelentősebb befektetők közé), cca 0,8 százalék a *tagjelölt országok* részesedése, s további 4,6%-ot tesznek ki az *egyéb európai országok*. A gazdasági erejéhez mérten viszonylag alacsony súllyal van jelen *Amerika* (4,5%), valamint *Japán* (1,7%). Figyelmet érdemlő, hogy a kereskedelmi vállalkozások között jelentős a *kínai érdekeltségű vállalkozások* részesedése, ugyanakkor a külföldi működőtőke beruházásból még a fél százalékos részarányt sem éri el.
- 5.) Az 1990-2005. közötti változások eredményeként a kizárólagos, illetve többségi külföldi tulajdonú társaságok *beágyazódtak a magyar gazdaságba*, s a cca 25 ezer társas vállalkozás gazdasági súlyát a következő grafikai ábra jelzi.

A külföldi érdekeltségű vállalkozások részesedése a főbb gazdasági mutatókból

Forrás: APEH-SZTADI éves gyorsjelentései alapján a szerző számításai

- 6.) A külföldi befektetők privatizációba való bekapcsolódása, a zöld mezős fejlesztések finanszírozása, illetve a működési eredmény gazdasági célú visszaforgatása **nem hagyta érintetlenül** az ország külgazdasági kapcsolatait (lásd: piacváltás), a hazai gazdaság szerkezetét (lásd: szerepvesztő mezőgazdaság, átstrukturálódó feldolgozóipar, felértékelődő gazdasági szolgáltatások), illetve a vállalkozói vagyoni feletti rendelkezés tulajdonosi jogosítványait (lásd: jegyzett tőke). Figyelmet érdemlőek a változások részletei:

6.1. A **külgazdasági kapcsolatok** többirányú átalakulást mutatnak: egyfelől a keleti orientációjú kapcsolataink nyugati irányultságúak lettek; a 2005. évi adatok szerint exportunk 76,4%-a irányul az EU-ba, illetve importunk 68,2%-a származik az EU-ból (figyelmet érdemlő, hogy míg az összesített külkereskedelmi mérlegünk negatív egyenleget mutat, addig az EU tagországokkal szemben aktívumunk van); további sajátosság áru és szolgáltatásforgalom koncentrációjának erősödése: az összes export majd négyötödét a feldolgozóipar adja, az exportteljesítmények majd háromnegyedét a külföldi érdekeltségű vállalkozások biztosítják, s ugyancsak a koncentrációt mutatja (egyben a piaci kockázatot is jelzi), hogy az összes export kétharmada 35-40 termékből tevődik ki, miközben a klasszikusan exportképes agrártermékek részaránya tartósan 5,5 százalékra mérséklődött;

6.2. A **hazai gazdaság szerkezetének átalakulása** részben a vállalkozási struktúra átalakulását mutatja (lásd: tulajdoni átrendeződés, vállalkozási kategóriák szerinti megoszlás változása, illetve a főbb gazdasági ágak közötti arányok módosulása). A külgazdasági kapcsolatai miatt különleges jelentősége van a vállalkozások **tulajdonosi jellemzők** szerinti módosulásának.

A társas vállalkozások száma főbb tulajdonosi csoportok szerint*

(Egység: százalék)

M e g n e v e z é s: a.	2000 b.	2001 c.	2002 d.	2003 e.	2004 f.	2005 g.
Kizárólagos hazai tulajdon	117 307	149 898	169 130	192 091	276 628	285 615
Vegyes (többségi hazai tulajdon)	4 593	4 322	3 936	3 761	3 912	3 736
Vegyes (többségi külföldi tulajdon)	5 653	5 478	5 235	4 991	4 333	4 145
Kizárólagos külföldi tulajdonú	16 388	17 009	17 625	18 041	17 324	16 958
Társaságok száma összesen	143 941	176 707	195 926	218 884	302 197	310 454

* kettős könyvvitel szerint gazdálkodók, pénzügyi szektor és az offshore vállalkozások nélkül

Forrás: APEH-SZTADI szokásos éves jelentései alapján Pitti Zoltán számításai

Hosszabb időszor adatai alapján megfigyelhető, hogy a korábbi nagyvállalatok osztódása, illetve az előzmény nélküli vállalkozásalapítások következtében dinamikusan bővül a kizárólagos, illetve többségi **hazai tulajdonú** társaságok száma (lásd: atomizálódás, illetve az erőforrások diverzifikálódása), miközben a **külföldi érdekeltiségű** vállalkozások száma viszonylag állandó. (Részletes adatokat lásd a csatolt táblázatokban.)

A gazdasági szerkezet átalakulásának másik jellemzője a forgalom (ugyanígy hozzáadott-érték teljesítmény, üzemi eredmény) **gazdasági ágak szerinti** megoszlásának módosulása, amely egyfelől jelzi, hogy mely gazdasági ágak veszítettek jelentőségükből, mely ágazatok őrzik pozíciójukat, illetve mely ágazatok mutatnak felértékelődő teljesítményt.

A gazdasági átalakulás eredményeként a társas vállalkozások nettó árbevételének megoszlása főbb nemzetgazdasági ágak szerint*

(Egység: százalék)

M e g n e v e z é s:	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Mező-, erdő- és vadgazdaság	2,9	2,8	2,8	2,6	2,5	2,3
Bányászat	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Feldolgozóipar	36,2	37,5	34,8	34,3	34,0	33,5
Villamosenergia-, gáz- és víz-ellátás	4,9	5,1	5,2	5,4	5,5	5,7
Építőipar	5,0	5,5	5,8	5,7	6,1	6,4
Kereskedelem	33,2	32,1	33,3	33,5	33,0	32,7
Idegenforgalom	1,0	0,8	0,9	0,9	0,9	1,0
Szállítás- posta és hírközlés	7,1	6,8	7,0	7,1	7,1	7,0
Gazdasági szolgáltatás	7,6	7,6	8,0	8,4	8,6	8,8
Humán szolgáltatás	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5	0,6
Egyéb	1,4	1,2	1,4	1,5	1,6	1,7
Nettó árbevétel összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* kettős könyvvitel szerint gazdálkodók, pénzügyi szektor és az offshore vállalkozások nélkül

Forrás: APEH-SZTADI szokásos éves jelentései alapján Pitti Zoltán számításai

Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az egyes ágazatok pozíciójának alakulása korántsem azonos. Így a feldolgozóiparon belül egyidejűleg vannak leértékelődő szakágak (lásd: élelmiszeripar, textilipar, bőripar), illetve felértékelődő szakágak (lásd: járműipar, elektronikai termékek gyártása).

A makrogazdasági adatok – a gazdasági ágak egymáshoz viszonyított arányának módosulása – önmagában is elgondolkodtató, ám különösen figyelmeztető, hogy az a feldolgozóipar mutat komoly pozícióvesztést, amely a hazai export majd négyötödét adja (részletesen lásd a mellékelt táblázatokat, s ezen belül a vállalkozásszám, az erőforrások, valamint teljesítményi mutatókat).

6.3. A **tulajdonosi struktúra** kettős megközelítésben érdemel figyelmet: egyfelől miként alakultak át a főbb tulajdoni arányok, másfelől a tulajdoni átalakulás eredményeként mekkora vagyon koncentrálódik a hazai tulajdonú, illetve a külföldi érdekeltségű vállalkozások kezében.

A gazdasági átalakulás eredményeként a társas vállalkozások jegyzett tőkéjének (alapítói vagyonának) megoszlása a főbb tulajdonosi csoportok szerint*

(Egység: százalék)

M e g n e v e z é s:	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005
a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.
Belföldi magánszemély	10,82	12,50	11,67	11,88	13,41	13,48	15,92
Belföldi társaság	13,73	19,70	24,48	26,94	26,44	25,08	25,06
Állami tulajdon	53,20	29,73	18,67	11,49	10,79	13,92	9,53
Külföldi tulajdon	12,96	27,73	34,63	38,14	39,47	40,65	39,60
Önkormányzati tulajdon	4,82	5,95	6,36	7,67	7,40	4,71	6,74
Szövetkezeti tulajdon	3,05	2,83	2,48	1,55	0,87	0,58	1,91
MRP szervezet tulajdona	0,15	0,23	0,21	0,19	0,18	0,17	0,16
Egyéb tulajdon	1,27	1,33	1,50	2,14	1,44	1,40	1,08
Jegyzett tőke összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* kettős könyvvitel szerint gazdálkodók, pénzügyi szektor és az offshore vállalkozások nélkül
 Forrás: APEH-SZTADI szokásos éves jelentései alapján Pitti Zoltán számításai

Az előző táblázat adatai alapján jól érzékelhető, hogy az 1993-2005 közötti időszakban módosultak a tulajdoni arányok (lásd: állami tulajdon leépülése), illetve új tulajdonosi csoportok jelentek meg (lásd: külföldi befektetők, önkormányzatok, magánbefektetők).

A piaci szereplők körében végbement mennyiségi növekedés (vállalkozások megtöbbszöröződése), tulajdoni átalakulás, gazdálkodási formaváltás, vállalkozási méret nagyság módosulása, illetve területi arányok átrendeződése összességében, de külön-külön is **olyan jellemzők, amelyek következményeivel mind makrogazdasági, mind mikrogazdasági szinten számolni kell.** A külgazdasági stratégia cél- és eszközrendszerének kialakításakor nem hagyható figyelmen kívül, hogy a hazai törekvések csak részben hatnak a külföldi érdekeltségű cégekre, illetve az átlagos vállalkozásokat megcélzó gazdasági programok a nagyvállalatok többségét *már nem*, illetve a mikro- és kisvállalkozások többségét *még nem* érintik. Ugyanígy a mikrogazdasági szereplők döntéseiben is komolyabban kell számolni az üzleti partnerek jellemzőivel, mert a körülmények ismerete nélkül fennáll annak veszélye, hogy a nagy ráfordítással kialakított üzleti ajánlatok „üres halmazokra” irányulnak, s ennek következtében elmaradnak a várt eredmények.

A társas vállalkozások jegyzett tőkéje
a vállalkozások főbb tulajdonosi csoportjai szerint*

(Egység: milliárd Ft)

M e g n e v e z é s: a.	2000 b.	2001 c.	2002 d.	2003 e.	2004 f.	2005 g.	Index (g:b)*100
Kizárólagos hazai tulajdon	3676,4	3603,2	3668,5	3703,6	3802,9	3734,2	101,6%
Vegyes (többségi hazai tulajdon)	457,9	478,6	551,2	517,1	512,7	480,6	105,0%
Vegyes (többségi külföldi tulajdon)	1245,9	1186,3	1213,6	1367,0	1214,8	1071,6	86,0%
Kizárólagos külföldi tulajdonú	1180,7	1420,1	1583,3	1711,5	1730,4	1809,6	153,3%
Jegyzett tőke összesen	6560,9	6688,2	7016,6	7299,2	7260,8	7096,0	108,2%

* kettős könyvvitel szerint gazdálkodók, pénzügyi szektor és az offshore vállalkozások nélkül

Forrás: APEH-SZTADI szokásos éves jelentései alapján Pitti Zoltán számításai

7.) A 2005. év végén kimutatott 61,2 milliárd US\$ (47,5 milliárd €) külföldi működőtőke befektetésnek **meghatározó szerepe volt a hazai gazdaság stabilizálásában**, illetve az ország új növekedési pályára állásában. A 2000-2005. évekre vonatkozó nemzeti számlák éves adatainak elemzése azt mutatja, hogy a hazai hozzáadott-érték kétharmadát nyújtó társas vállalkozások **bruttó hozzáadott-érték teljesítményének 3795,6 milliárd forintos gyarapodásából:**

- 2,4-2,5% a **foglalkoztatottak** számának növekedésére és nemzetgazdasági ágak közötti átstrukturálódására vezethető vissza (a 101,2 ezer fős többlet a hazai vállalkozások 192,3 ezer fős létszámnövekményének és a külföldi érdekeltségű vállalkozások 91,1 ezer fős létszám-csökkenésének következménye);
- 65,8-66,2% a vállalkozások **saját tőkéjének** több mint másfélszeres növekedéséből fakad, melyből a külföldi érdekeltségű vállalkozások 48,1%-al és a hazai tulajdonú vállalkozások 51,9%-os aránnyal részesednek;
- 31,4-31,8% a **termelékenység** javulásának következménye (ennek döntő többsége a technika és a technológiai fejlesztések, valamint a logisztikai teljesítmények eredménye).

A múltbeli tapasztalatok jövőt érintő kérdése, hogy a 2007-2013. évi gazdasági növekedésben mely tényezők és milyen mértékű szerepet játszhatnak. Kutatásunk eredménye alapján

- a **foglalkoztatás bővülése** – a deklarált célok ellenére – aligha lehet magasabb a jelenleginél (a termelékenység kívánatos javítása nagy valószínűséggel ellentétes hatásokkal fog járni, s ma még azt sem válaszoltuk meg, hogy mi lesz a javuló termelékenység következtében felszabaduló munkaerő sorsa);
- továbbra is fontos szerepe lesz a pótlólagos külföldi befektetéseknek, ám **számolnunk kell a nemzetközi tőkeáramlás** irányultságának változásával (lásd: Kína), valamint a tőkevonzóképeséget befolyásoló tényezők ártérkelődésével (lásd: privatizációs folyamat lezárulása, éleződő adóverseny,

hazainál olcsóbb munkaerőpiacok megjelenése, tőkekihelyező törekvések erősödése);¹

- a jövőbeni gazdasági növekedés ütemét – előzőekből is fakadóan – alapvetően technikai és technológiai fejlesztések hozadéka, **a termelékenység-javító programok eredményessége határozza meg.**

Így a mobilizálható erőforrásokat a magasabb hozzáadott-értéket biztosító tevékenységek felé kell áramoltatni, gyorsítani kell a technikai és technológiai modernizáció ütemét (a GDP arányában számolt alig 20 százalékos beruházási hányadot tartósan 23-24 százalék közötti szintre kell emelni), javítani kell az infrastruktúrális szolgáltatások színvonalát, célirányosabbá kell tenni a tudományos kutatás és versenyszektor együttműködését, s komolyabban kell venni a szakképzett munkaerő biztosításának feladatát.

II. Forгатókönyvek

8.) A külgazdasági stratégia szempontjából talán a legizgalmasabb kérdés, hogy milyen irányú változásokat eredményeznek a világgazdasági folyamatok, s **nemzeti stratégiánkat milyen módon és milyen eredményességgel leszünk illeszteni a globális folyamatokhoz.** Külgazdasági szempontból megkülönböztetett figyelmet érdemelnek a következők:

- gyorsul a **világgazdaság éves növekedési üteme** 2005. évben 4,9% volt, s a 2006. évi előzetes adatok 5,1%-ot mutatnak;
- a nemzetközi **pénzforgalom növekedése** majd kétszerese a reálgazdasági teljesítmények növekedésének – ennek része az FDI, ami korábban zöld mezős beruházásokat finanszírozott, napjainkban viszont a tulajdonszerzés, a fúziók dominálnak;
- erősödik a **koncentráció** (termelés, tulajdon, működési eredmény), s a 2005. évi adatok szerint a világgazdaság külkereskedelmi forgalmának **majd kétharmadát a TOP 100 MNC/TNC vállalkozások** állítják elő (ezen belül az európai TOP 50 vállalkozás részesedése is 44,6%), s a TOP 100 vállalkozás – a döntési jogosítványok sajátos centralizációjával – több mint 70 ezer leányvállalatot működtet a világban;
- **Új növekedési pólusok** vannak kialakulóban (Japán mellett Kína, India, Dél-Korea a növekedést alapvetően az olcsó munkabérű térségek produkálják);
- Figyelmet érdemlő, hogy a 2005. évi adatok szerint **Kína éves GDP teljesítménye az USA, vagy az EU összteljesítményének kétharmadát teszi ki**, s kétszerese Japán éves GDP teljesítményének, bár a fajlagos teljesítmény értéke – az egy főre jutó GDP – majd ötöde a Japán gazdaságnak;
- Ami az európai unió vállalkozásait illeti **cca. 25 millió versenytárrsal osztozkodunk a közös piacon**, miközben a vállalkozások ágazati megoszlásában,

¹ Ígéretesnek mutatkozik a 2007-2013 években igénybe vehető EU támogatások "helyettesítő" hatása, ám figyelembe kell venni, hogy míg a korábbi külföldi befektetések egyértelműen a versenyszektor működési feltételeit javították, addig az EU támogatások megosztva szolgálják a versenyképesség javítását, valamint az infrastruktúra ellátás hiányosságainak pótlását

erőforrás-ellátottságban, tulajdoni jellemzőkben, vállalkozási méretek szerinti összetételben jelentős különbségek vannak.

A témával összefüggő szakmai véleményem, hogy ***nem az államháztartás elégtelen működése a legnagyobb gond***, hanem az elméletileg kiérlelt és gyakorlatban érvényesített gazdaságstratégia hiánya, illetve a gazdaság összteljesítményéből fakadóan ***a folyó fizetési mérleg tartós egyensúlytalansága***.

9.) A politikának – a módosult körülményekhez igazodó eszköztárral – nagyobb figyelmet kellene szentelnie a gazdaságban zajló folyamatokra, illetve kedvezőtlen jelenségekre:

- ***Koraszülött piacgazdaságban*** vagyunk: érezzük az ár- és költségverseny könnyörtelenségét, s működőképességünket a nyomott bérekkel tartjuk, de egyre feszítőbb gond, hogy a hazai fizetőképes kereslet hiánya fékezőleg hat a gazdasági növekedésre, de veszélyezteti az életminőség
- a ***gazdaság szerkezetének változása***: az előttünk járó országok gyakorlatához hasonlóan erőforrásaink (vállalkozás, tőke, munkaerő) gyorsuló ütemben áramolnak a szolgáltató szektorba, ám kifejezetten hazai jelenség, hogy a szolgáltatások dinamikus növekedésének korlátot állít a hazai fizetőképes kereslet alakulása, illetve további féket jelent, hogy a szolgáltató szektor (kisebb részt gazdasági szolgáltatás, többségében személyi szolgáltatás) alig-alig képes külpiacon értékesíthető tevékenység folytatására;
- A nemzetgazdasági szinten számolt hazai ***hozzáadott-értéknek a bruttó kibocsátás arányában mért mutatója folyamatosan romló*** (az 1994. évi 48%-ról 2005. évre alig 41%), s ennek egyik oka az erőforrásoknak az alacsonyabb hozzáadott-értéket termelő ágazatokba történő elmozdulása, illetve a gazdaság „bérfeldolgozó” jellegének erősödése;
- a.) a hazai gazdaság alacsony tudásteljesítménye – a lízingelt gazdasági tevékenység mellett – ***a kutatási és fejlesztési tevékenység leépüléséből is következik*** (lásd: 0,89% K+F ráfordítás a GDP arányában), különösképpen azzal, hogy ***a bővített újratermelés korlátozottsága*** és az egyszerű újratermelés kiterjedtsége, ami azt jelenti, hogy egyes nemzetgazdasági ágakban, egyes gazdaságalkodási formákban, illetve egyes régiókban térségekben ***nincs annyi új beruházás, mint amennyi vagyongfogyást elszámolnak***. (Több mint elgondolkodtató, hogy a 2005. évben 228,8 ezer vállalkozás számol el amortizációt, miközben érdemi beruházási tevékenység mindössze 27,3 ezer vállalkozásnál volt fellelhető);²
- a ***gazdasági szereplők atomizálódása*** többes gondot jelent (lásd: jövedelmezőség, tőkefelhalmozó-képesség, a méretgazdaságossági szempontok háttérbe szorulása, egyebek);
- a ***láthatatlan gazdaság*** tartósan magas szintje (a közterheket megkerülő magatartás erősödése), s ennek ***társadalmi beágyazottsága*** (a láthatatlan gazdaságnak egyfelől a közbevételek mérséklődését jelenti, másfelől viszont ennek a szektornak nincs és nem is lehet export-teljesítménye);

A társas vállalkozások foglalkoztatottjainak száma a 2005. évben érte el az 1992. évi – nem éppen csúcsot jelentő – foglalkoztatási szintet.

² APEH-SZTADI 2005. évi gyorsjelentése alapján

Az 1992. évben a társaságok által fizetett bérek az összköltség 9,5%-át jelentették. Ugyanez a bérköltség-arány a 2005. évben – megegyező foglalkoztatott mellett – mindössze 6,4%-ot tett ki. A különbség – első ránézésre – kicsinek tűnik. Konkrét értékekkel számolva azonban ez azt jelenti, hogy az 1992. évi bérarány fennmaradása esetén a 2005. évi bérköltségnek **1500 milliárd forinttal kellene magasabbnak lennie**, s ebből következően a költségvetés **565 milliárd forint** munkáltatói befizetéstől és **550 milliárd forint** munkavállalói befizetéstől esett el. Ez így együtt több, mint az egyensúlyteremtő program hatása, s akkor még nem is számoltuk a forgalmi adót érintő hatásokat. A jelenre nem válasz, hogy a hazai gazdasági szereplők csak a közterhek megkerülésével képesek piaci pozíciójukat megőrizni.

- **alultőkésített vállalkozói szektor** (a versenyszektor kötelezettségei majd másfélszeres mértékben haladják meg a saját tőke értékét) és a folyamatos gazdasági tevékenységhez nélkülözhetetlen **kölcsöntőke irreálisan magas terhet jelent** (2005. évi adatok szerint a vállalkozások 626 mrd Ft kamatot és 110 mrd Ft kezelési költséget fizettek a pénzintézeteknek, ami több mint a tőkearányos eredmény és kétszer annyi, mint az államnak fizetendő adók értéke);
- komoly feszültségforrás, hogy az **államtól kapott támogatások** (2005. évben jogszabály alapján 368,6mrd Ft pénzügyi támogatás és 117,6 mrd Ft adókedvezmény) és az államnak eredményarányosan fizetett adók között növekvő eltérés van (2005. évben 264,9 mrd Ft), ami egyfelől nem vállalható, másfelől nem készlet a gazdálkodási hatékonyság javítására.

Összességében **az exportképesség javítása nemzeti érdek**: egyfelől nélküle nincs pozitív folyó fizetési mérleg, nélküle nincs dinamikus növekedési esély, nincs életminőség javítás. Az exportteljesítmények növelése azonban nemcsak elhatározás kérdése, hanem kiérlelt gazdasági stratégia és az erőforrások koncentrációjának kérdése is. Érzékelnünk kell, hogy a termelés minőségi javítása nélkül nemcsak a nemzetközi piacokra nem jutunk ki, hanem **a hazai piaci pozíciónk is veszélybe kerül**. Nem azt kell tehát eladnunk, amit termelünk, hanem azt kell termelnünk, ami a világpiacon eladható.

III. Prioritások megfogalmazása, elvi és gyakorlati ajánlások

- 10.) Előzőekből következik, hogy a globális folyamatokhoz való illeszkedés szabályai és/vagy technikái **nem alakíthatók ki hirtelen felindulással hozott döntések alapján**, vagy a globális együttműködés keretei nem szabhatók át 4 éves kormányzati ciklusok hatalmi viszonyai szerint (lásd: az orosz piac 1990. évi feladását a mai napig nem hevertük ki), hanem széleskörű feltáró, elemző munka alapján **egy hosszabb távlatú stratégia kialakítására van szükség**.

A hosszú távú stratégia megalapozásához **el kell végeznünk egy alapos SWOT analízist**, ami körültekintően számbaveszi az ország erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és veszélyeit. A teljesség igénye nélkül, a következőkre kellene gondolni:

10.1. Országunk **erősségei** a globalizációs folyamatok szempontjából

- Politikai stabilitás (ma még így ismernek bennünket);

- Piaci intézményrendszer kiépültsége,
- Hosszú távon érvényesülő átlag feletti gazdasági növekedés,
- Geopolitikai helyzet, illetve ennek további felértékelődése (lásd: 2007. évi EU bővülés),
- Kreatív, s nagyüzemi termelési gyakorlattal rendelkező munkaerő

10.2. Országunk *gyengeségei*

- Koraszülött piacgazdaság viszonyai között élünk (belső piacra épült gazdaság esetében a fizetőképes kereslet bemerevedése növekedést fékező hatással jár);
- Tőkehiány, illetve a kölcsöntőke jövedelmezőségi rátát meghaladó költsége (lásd: kamat);
- Területi különbségek (lásd: életminőség, infrastruktúra);
- Szakképzett munkaerő-kínálat elégtelensége (FDI korlát);
- Gazdaság atomizáltsága, illetve a kisvállalkozások és a nagyvállalkozások között közvetíteni képes közép vállalkozások hiánya
- Gazdasági aktivitás növelése és a termelékenység javítása közötti el-lentmondás erősödése (kevesebb ember termel ugyanannyit, ám de hol foglalkoztatjuk a felszabaduló munkaerőt, illetve a pótlólagosan bevonni kívánt munkaerőt)

10.3. Globalizációs folyamatok keretében kihasználható *lehetőségek*

- Természetföldrajzi adottságok (agrártermelés, édesvíz hasznosítás, gyógyvízadottságok)
- Tudásbázis (lásd: K+F)
- Logisztikai szerepkör (lásd: EU keleti bővüléséből származó lehetőségek)
- Olcsó és jó hatékonysággal hasznosítható munkaerő

10.4. Globalizációban rejlő *veszélyek*

- Termékeinkben rejlő hazai ***tudástartalom alacsony szintje***, amiből következően nemcsak az exportképességünk kerül veszélybe, hanem a hazai piac megtarthatósága is gond;
- A hazainál is olcsóbb munkaerő kínálata, illetve az olcsó munkaerővel előállított termékek szélesedő kínálata (lásd: textilipar, bőripar, elektronika);
- Az aktív korban levő és mobilizációképes munkaerő külföldre távozása;
- A magasabb jövedelmezőség reményében a hazai tulajdonú vállalkozások is külföldön keresnek vonzóbb befektetési lehetőséget.

Bíztható, hogy a II. Nemzeti Fejlesztési Terv a 2007-2013. évekre szólóan ***több stratégiai jelentőségű kérdéssel foglalkozik***, ám alapvetően az EU támogatások fogadóképességének megteremtésére koncentrál. Ez azt jelenti, hogy egy ***szükséges, de nem elégséges dokumentum***, kimaradt több olyan téma vizsgálata, mint az energiaellátási stratégia.

Öröm, hogy az **államreform bizottság** foglalkozik az államháztartás egyensúlyának megteremtésével, a gazdaságirányítás módszereinek piaci körülményekhez igazításával, s ennek keretében a gazdasági döntéseket leginkább orientáló adómodernizációval, de megítélésem szerint a globalizációs folyamatok kezelésének és a nemzeti stratégia kidolgozásának máig nincs gazdája, illetve felelős intézménye. Álláspontom szerint:

- mielőtt mások lépnek, preventív jelleggel **végezni kellene egy hatásvizsgálatot**, ami a 2006-2007. évek intézkedéseinek a következményeit valóságos hatásukban értékelné (a „hétszer mérj mielőtt egyszer vágysz” közmondás nem helyettesíthető a „hétszer vágni és egyszer számolni” gyakorlattal);
- az **adómodernizációs programot össze kellene kapcsolni egy jövedelem-felzárkóztatási stratégiával** (felzárkóztatási programmal), mert egy pillanatra se higgyük, hogy ösztönzés/motiváció nélkül reális esélye van a versenyképesség érdemi javításának.
- átfogó programot kellene készíteni a **fekete gazdaság** visszaszorítására, mert ez egyfelől nem ösztönöz növekedésre, legális bevétel hiányában nincs legális beruházási lehetőség, s a fekete gazdaságtól nem várható el az exportképesség javulása sem.
- **konvergencia-programunk** (helyesebben egyensúlyteremtő intézkedési terv) **időtávlátát meg kellene hosszabbítani**, s figyelmünket arra kellene koncentrálni, hogy a kikínlódott egyensúly milyen feltételek mellett tartható fenn, illetve miként lehetne ösztönözni a gazdasági növekedést.

Napjaink legnagyobb gondja, hogy ma nem a gazdaságstratégiához igazítjuk a közgazdasági (adózási) szabályokat, hanem **a szabályozó jó, vagy rossz módosításai orientálják a gazdasági szereplők döntéseit**. Mivel a változások gyakoriak, a gazdasági vezetők is csak rövid távlatban gondolkodnak. A magas elvonási szint és a csökkenő állami szolgáltatás óhatatlanul a közteherviselés megkerülésére ösztönöz, ennek természetes következménye a láthatatlan gazdaság erősödése. Márpedig a nemzetközi tapasztalatok arra figyelmeztetnek, hogy a láthatatlan gazdaság nem eredményez látható exportot, márpedig fizetési mérlegünk az exportteljesítmények nélkül aligha lesz javítható.